

Posudek disertační práce Jitky Slezákové

Varieta vietnamské češtiny jako příklad transkulturní komunikace v České republice

Téma disertace je velmi aktuální a to, že se autorka jeho zpracování ujala, považuji za záslužné. Prací o vietnamské češtině není v bohemistice mnoho, i když autorčinu bibliografii by bylo možno rozšířit o některé další články a studie I. Vasiljeva, J. Neústupného a J. Nekvapila aj., které vyšly v posledních letech. Nicméně je třeba uznat, že daná disertace přináší pozoruhodný autentický materiál a rozsahem sebraného a detailně analyzovaného materiálu se řadí k pracím, které budou pro zachycení a poznání vietnamské češtiny relevantní.

Autorka si kladla za cíl zdokumentovat, analyzovat a charakterizovat jazykovou varietu, kterou používají příslušníci vietnamské komunity z řad podnikatelů (převážně obchodníků) v kontaktu s majoritní českou společností. Pořádila sérii rozhovorů s několika desítkami vietnamských respondentů v celkové délce asi dvanácti hodin a rozhovory přepsala (tvoří osmdesátistránkovou přílohu disertace); protože se autorka poměrně detailně zabývá fonetickou stránkou vietnamské variety češtiny, musela při pořizování transkriptu zvolit vlastní způsob přepisu, který by dostatečně věrně zachycoval vietnamskou výslovnost češtiny a zároveň zachovával obraz českých slov. Kromě schopnosti praktické analýzy vietnamské češtiny prokázala autorka nepochybně i schopnost pracovat s teoretickou sociolingvisticky orientovanou literaturou, zejména zahraniční, zabývající se problematikou kontaktních jazyků, tedy pidžinizace, kreolizace a osvojování si druhého nebo cizího jazyka (SLA a FLA). S těmito metodologickými nástroji se vyrovnává již v první části práce, zejména v kapitole věnované klasifikaci jazykové variety Vietnamců v České republice. Věrohodně tuto varietu odlišuje od kategorie pidžinů (užívaných v transkulturní komunikaci oboustranně) i od kategorie kreolů (které se stávají prvními jazyky určitých řečových společenství). Zároveň si otevírá perspektivu k zkoumání vietnamské variety s využitím těchto nástrojů, když identifikuje procesy pidžinizace této variety; jejímu zkoumání v daném metodologickém pohledu se věnuje v třetí, závěrečné části práce.

Těžiště disertace je podle mého názoru v druhé části práce, v níž autorka soustavně a pečlivě analyzuje vietnamskou češtinu jakožto interlanguage, tedy jazykový kód, který je výsledkem nedokonalého osvojení si druhého jazyka (SLA). Ukazuje širokou variabilitu tohoto kódu, která svědčí o různé míře úspěšnosti vietnamských mluvčích při osvojování si češtiny. Ta je podmíněna dobou příchodu Vietnamců do České republiky (jako přirozená hranice se jeví doba před a po r. 1989, odlišující cíl a charakter jejich pobytu v ČR a také

způsob jejich seznamování se s majoritním jazykem), charakterem činnosti, jazykovou přípravou, individuálními dispozicemi, sociálním rozvrstvením komunity, vztahem jejich prominentních zástupců (elit) a početné vrstvy zastupovaných. Ukazuje tak škálu basilektů, mezolektů a akrolektů (variet s nejvyšší prestiží a formami téměř identickými se standardem cílového jazyka).

Autorka si všímá i genderového aspektu stupně osvojení si cílového jazyka, konstatuje převahu mužských elit, tj. zastoupení mužů v nejvyšších patrech osvojení si češtiny, a ukazuje vyrovnávání rodového rozdílu ve středových stupních zvládnutí kódu. Důležité jsou její sondy do jazyka vietnamských dětí, které – jak známo – ovládají češtinu lépe než jejich rodiče, působí proto jako překladatelé a prostředníci při kontaktu vietnamské komunity s představiteli majoritní společnosti, přičemž některé děti ovládají češtinu jako rodilí mluvčí.

Mám k autorce následující otázky:

1. Podle informací vietnamistů působí na jazykové vědomí Vietnamců do určité míry také angličtina, s níž se seznamují ve vietnamských školách (je samozřejmě rozdíl v délce expozice angličtině mezi absolventy základních, středních a vysokých škol). Angličtina je přitom vyučována ve Vietnamu tradiční gramatickou metodou, takže ti, kdo takovou výuku absolvovali, získávají již před fází spontánního osvojování si češtiny určitou představu i o gramatickém systému jiného (cizího) jazyka. Jaké jsou autorčiny postřehy o roli angličtiny v kompetenci a performanci vietnamské komunity v ČR, možné interference apod.
2. Jak uvádí autorka i jiné zdroje o vietnamské češtině, není neobvyklé, že i ti Vietnamci, kteří přišli do ČR po r. 1989 a osvojují si češtinu spontánně na tržnicích, studují někdy češtinu (pod pultem) z učebnic a slovníků. Pozorovala autorka významnou závislost mezi stupněm osvojení si češtiny a jejím studiem z příruček? Pokud plynulost a fonetická úroveň projevu ve vietnamské češtině souvisí spíše s typem mluvčího a jeho komunikačními dispozicemi, projevuje se snaha naučit se systém jazyka v morfologické a syntaktické rovině jeho projevu?
3. Autorka otevřeně přiznává (v pozn. 19 na s. 24), že její korpus lze rozdělit do dvou kategorií podle typu komunikační situace, v nichž byly promluvy Vietnamců vyvolávány. Zatímco rozhovory s 14 mluvčími představovaly relativně přirozený dialog s respondenty, který se tematicky vztahoval k českému prostředí a vztahu vietnamské komunity k majoritní české společnosti, rozhovory s dalšími 23 mluvčími byly elicitacemi nad fotografiemi s vietnamskou tematikou, které měly ukázat schopnost bavit se o tématech vzdálených každodenním komunikačním situacím, do nichž se vietnamská komunita dostává v českém prostředí. Mohla by autorka formulovat srovnatelnost těchto promluv?

4. Vietnamská čeština je obrazem češtiny užívané majoritní společností. Její podoba, jak ukazuje autorčin materiál, svědčí o tom, že Vietnamci jsou nejčastěji vystaveni češtině obecné a tu napodobují. Přesto autorka pozorovala u některých mluvčích užívání tvarů spisovné češtiny. Mohla by autorka shrnout svá pozorování o užívání spisovné a obecné češtiny z hlediska profese vietnamských mluvčích, genderu, věku, způsobu nabytí znalosti češtiny apod.? Je volba kódu záležitostí aktuální řečové situace, nebo je stabilním rysem idiolektu mluvčího?

5. Zabývala se autorka psanou podobou vietnamské češtiny? I nelingvista si na tržištích všimne cedulí typu *pánský košile* nebo *dětský trička*. Učinila autorka nějaká pozorování v tomto směru?

Analýzu vietnamské češtiny považuji za dobře promyšlenou, nápadité je např. zaměření na zahájení výpovědi, důležitý je zřetel k oslovení (statut a uplatnění vykání a tykání v češtině, vietnamštině a ve výsledném interlanguage), za velmi pečlivou považuji analýzu intonace a výslovnosti, jakož i všechna statistická zpracování jevů pozorovaných na jednotlivých jazykových rovinách vietnamské češtiny. Teoretické závěry práce o procesech pidžinizace považuji za přesvědčivé. Doporučuji disertaci k obhajobě a souhlasím, aby byl autorce po úspěšné obhajobě udělen příslušný titul.

PhDr. Světlá Čmejrková, DrSc.

Ústav pro jazyk český AV ČR

Letenská 4, 118 51 Praha 1

V Praze dne 20. dubna 2007